

Το Αρχαιολογικό Ύφασμα

Από τον περασμένο Νοέμβριο λειτουργεί στην Αθήνα το Κέντρο Έρευνας και Συντήρησης Αρχαιολογικού Υφάσματος με σκοπό τη μελέτη και συντήρηση υφασμάτων κάθε ειδους καθώς και των εργαλείων και των υφάνσιμων υλών που χρησιμοποιήθηκαν για την κατασκευή τους.

Συναντήσαμε την ψυχή του Κέντρου, την Ερευνήτρια Υφάσματος κ. Γιούλη Σπαντιδάκη που μας ξενάγησε στο γοητευτικό κόσμο του μεταμορφωμένου λιναριού, μας έδειξε το

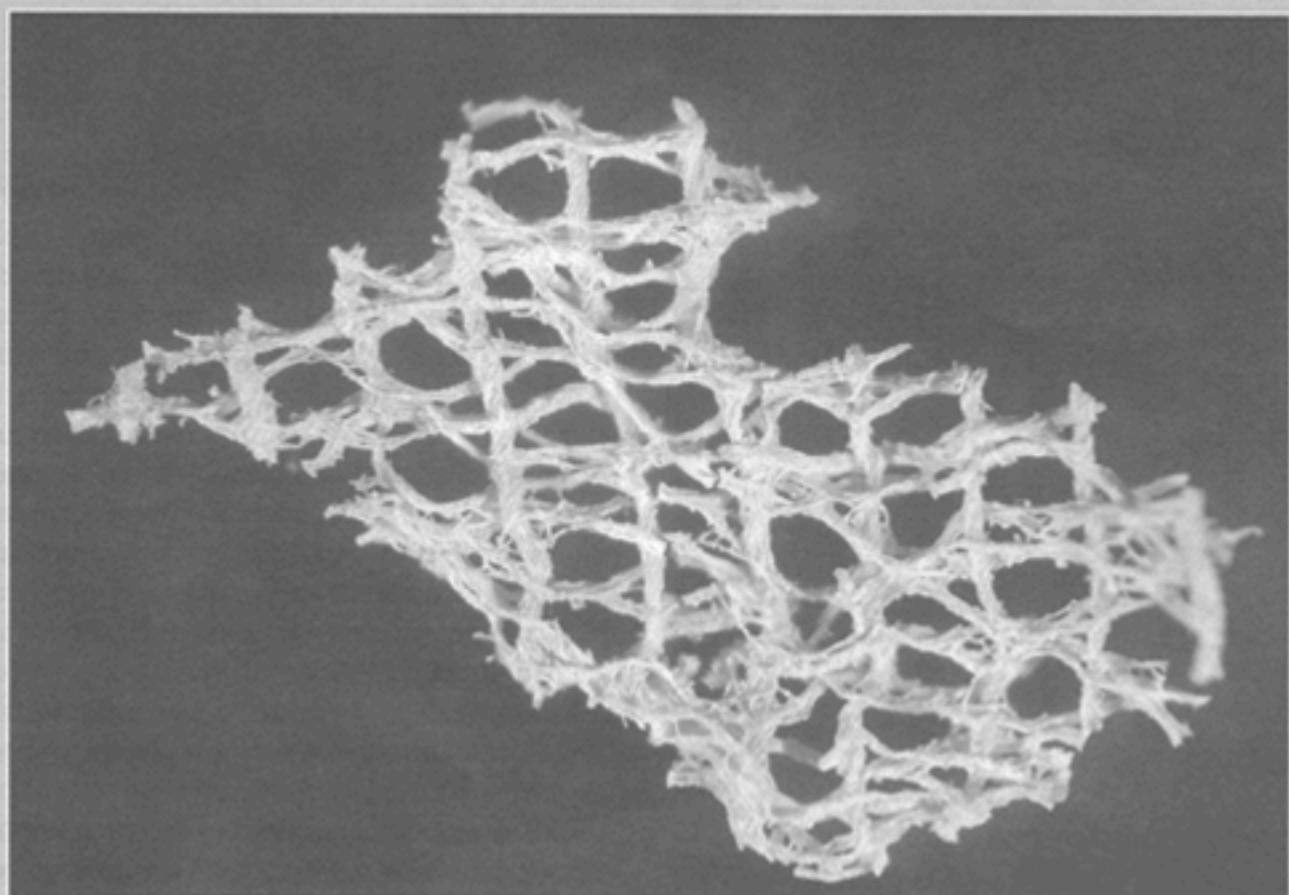
δρόμο του μεταξιού και μας μίλησε για την ιστορία του υφάσματος από την αρχαιότητα μέχρι τις μέρες μας.

Τα αρχαιολογικά υφάσματα ως αντικείμενα του υλικού πολιτισμού υπόκεινται στους περιορισμούς της ύλης και των τεχνικών της μεταποίησής της και διέπονται από τις γενικές δεσμεύσεις της διαπλοκής, της αντοχής, του χρωματισμού. Όμως η κατανόηση και η εκμετάλλευση των ιδιοτήτων των πρώτων

υλών, η εφεύρεση των τεχνικών αξιοποίησής τους μαζί με τις ανάγκες που καλύπτουν τα υφάσματα και τους συμβολισμούς που αυτά ενσαρκώνουν, αποτελούν στοιχεία που χαρακτηρίζουν κοινωνίες και ιστορικές εποχές. Τα υφάσματα σηματοδοτούν με τη μορφή, την παρουσία ή την απουσία τους πολιτισμούς και στάσεις ζωής.

Σήμερα, για τη μελέτη ενός υφάσματος χρησιμοποιούνται ως πεδία αναφοράς οι τεχνικές και οι γνώσεις που έχουν διεθνώς αναπτυχθεί. Η εφαρμογή αυτών των μεθόδων στο Αιγαιακό πλαίσιο είναι ήδη δύσκολη και απαιτεί εξειδικευμένες γνώσεις. Κυρίως, διότι το περιβάλλον διατήρησης είναι διαφορετικό από το υγρό περιβάλλον του Βορρά, όπου

έχουν γίνει και οι περισσότερες ειδικές μελέτες. Στο Νότο, στις Μεσογειακές περιοχές, η διατήρηση των υφασμάτων οφείλεται σε πιο σύνθετους λόγους. Γι' αυτό η μελέτη των συνθηκών διατήρησης και των τεχνικών συντήρησης δεν έχει προχωρήσει όσο στην κεντρική και βόρεια Ευρώπη. Ούτε έχουν διασαφηνιστεί οι τεχνικές ιδιαιτερότητές τους. Ωστόσο όλα αυτά είναι η απαραίτητη βάση για το επόμενο βήμα, για την πολιτισμική εκτίμηση των ειδικών μορφών που λαμβάνουν αυτά τα έργα της Αθηνάς: από το σπάραγμα στην ανασύσταση ολόκληρου του τεμαχίου του υφάσματος, της υφαντικής τεχνολογίας, της διακόσμησης, του χρώματος και των αξιών του, δηλαδή της αισθητικής μιας περιόδου.

Επακολουθεί η αποκατάσταση του τρόπου ένδυσης, δηλαδή της σχέσης του υφάσματος με το σώμα που αποτελεί διαμεσολάβηση με τον έξω κόσμο, κατασκευή της κοινωνικής εικόνας.

Όπως μας τόνισε η κυρία Γιούλη Σπαντιδάκη, το ύφασμα κατά το παρελθόν σήμαινε πάρα πολλά πράγματα: έδειχνε την κοινωνική κατάσταση, (δήλωνε, για παράδειγμα, αν μια γυναίκα ήταν ανύπαντρη, παντρεμένη ή χήρα) την οικονομική κατάσταση, το αξιωματούχο το επάγγελμα, την καταγωγή.

Υφάσματα βρίσκονται σε τάφους, γιατί αποτελούν μέρος των ταφικών εθίμων, προσφέρονται ως δώρα από ηγεμόνες σε άλλους ηγεμόνες, αλλάζουν χέρια, μεταφέρονται από τον τόπο παραγωγής σε άλλους τόπους, «δείχνοντας» τις εμπορικές σχέσεις

μεταξύ των χωρών, τις πολιτιστικές επιρροές, τις αισθητικές προτιμήσεις. Τα υφάσματα δίνουν πληροφορίες, όσο μικρά και αν είναι τα κομμάτια που διασώθηκαν, διότι ο μελετητής καταλαβαίνει με ποιά επιμονή διαδικασία φτιάχτηκε η πρώτη ύλη, οι κλωστές. Από το ώριμο λινάρι έφτιαχναν σχοινιά, αλλά από το άγουρο έβγαινε λεπτή κλωστή.

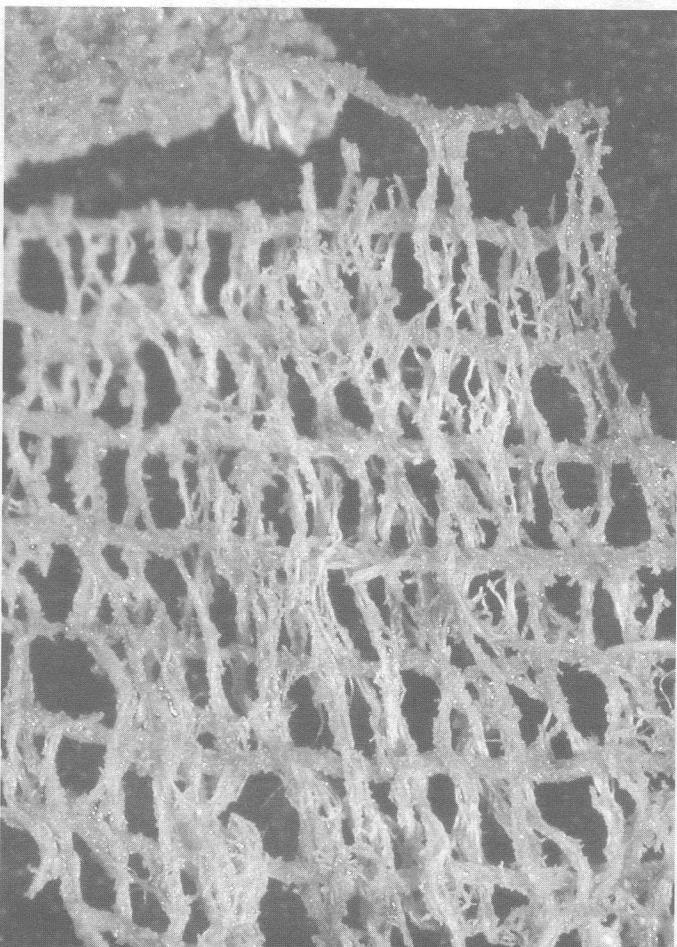
Το κλίμα της Ελλάδας δεν επέτρεψε τη διατήρηση των υφασμάτων. Οι συνθήκες που ευνοούν τη διατήρηση είναι ή η μεγάλη ξηρότητα (όπως στην Αίγυπτο) ή η έντονη υγρασία (όπως στη Β. Ευρώπη). Έχουν σωθεί Βυζαντινά υφάσματα, μόνο και μόνο επειδή οι Βυζαντινοί τα πρόσφεραν ως δώρο σε δυτικούς ηγεμόνες και εκείνοι τα απέθεσαν σε λειψανοθήκες μέσα σε εκκλησίες.

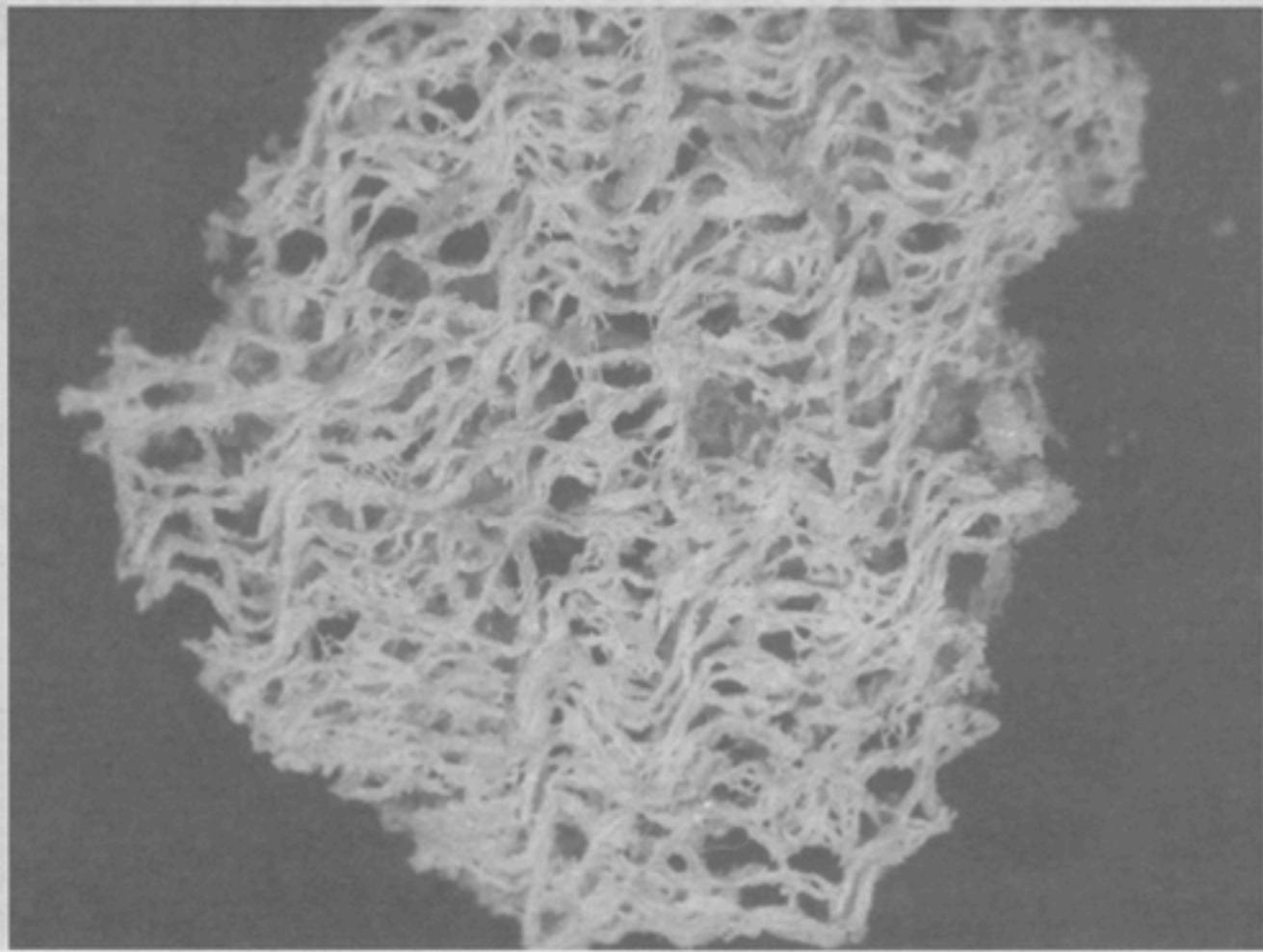
Στην Ελλάδα έχουμε 2 μεγάλα αρχαιότατα υφάσματα: ένα χιτώνα από το Λευκαντί της Εύβοιας (1000 π.Χ.) και ένα ύφασμα μήκους δύο μέτρων από την Ελευσίνα (5ος αιώνας π.Χ.).

Τα περισσότερα υφάσματα που βρέθηκαν στην Ελλάδα έχουν απλή ύφανση και εμφανίζουν ομοιομορφία στη διαπλοκή τους, δηλ. στον τρόπο με τον οποίο συνδέονται τα στημόνια με τα υφάδια. Χρησιμοποιείται κυρίως το λινό, υπάρχουν όμως και δύο ευρήματα από τον 5ο αιώνα π.Χ. στον Κέραμεικό και στα Καλύβια Αττικής που είναι υφάσματα από μετάξι, γεγονός που φανερώνει επαφές με την Kiva. Ένα εύρημα στους Τράχωνες εκτιμάται ότι είναι από βαμβάκι, αν και κατά τον 5ο αιώνα δεν υπάρχει βαμβάκι στην Ευρώπη. Οπότε, ή προέρχεται από τις Ινδίες ή από αυτοφυές άγριο βαμβάκι, κάτι ανάλογο με το άγριο μετάξι της Κω (από πεταλούδες διαφορετικές από το γνωστό μεταξοσκώληκα).

Έχουν βρεθεί υφάσματα, στα οποία είχε χρησιμοποιηθεί πορφύρα, «σήμα κατατεθέν» των αυτοκρατόρων.

Τα υφάσματα που βρέθηκαν στα Καλύβια έχουν διάφορα υλικά, διαφορετικό πάχος κλωστών, τις οποίες έχουν διαλέξει προσε-

κτικά. Έχουν χρησιμοποιηθεί χοντρές, πολύ καλά στριμμένες κλωστές στο στημόνι, ενώ έχουν αφήσει χαλαρό το υφάδι. Ισως πρόκειται για τα αραχναία υφάσματα που βλέπουμε στα αγάλματα.

Στο Κορωπί βρέθηκε το πιο παλιό απικό κέντημα. Αποτελείται από ρόμβους που έχουν ένα λιοντάρι στο κέντρο τους ο καθένας. Η κλωστή (που δεν έχει διασωθεί, απλώς φαίνονται οι τρύπες απ' όπου πέρασε) ήταν από επιχρυσωμένο ασήμι.

Τα περισσότερα υφάσματα διατηρήθηκαν σε τάφους: άλλοτε τύλιγαν με αυτά τα οστά και άλλοτε την τεφροδόχο. Ένα άλλο χαρακτηριστικό των ελληνικών υφασμάτων είναι ότι ήταν υφασμένα δεξιόστροφα, ενώ τα αιγυπτιακά υφαίνονταν αριστερόστροφα. Το στοιχείο

αυτό βοήθησε στην αναγνώριση της ελληνικής προέλευσης των υφασμάτων που βρέθηκαν σε ανασκαφή στο Ιαραήλ. Σήμερα η σχέση του ανθρώπου με το ύφασμα είναι τελείως διαφορετική. Κάποτε οι δαντέλλες, για παράδειγμα, αποτελούσαν τμήμα της κινητής περιουσίας των ανθρώπων και απράνταχτο σημάδι της κοινωνικής και οικονομικής τους κατάστασης. Ας υπενθυμιστεί επίσης ότι ο πλούτος της Βενετίας την εποχή των δόγηδων προερχόταν κυρίως από τη δαντέλα (η παροιμιώδης έκφραση "...έχασε η Βενετία βελόνι" δείχνει πόσο πολλά βελόνια διέθετε η πόλη τότε). Δεν έχουν αναπτυχθεί τρόποι μελέτης και συντήρησης των υφασμάτων. Χρειάζεται να γίνουν πολλά ακόμη προς την κατεύθυνση αυτή.